

Інтерв'ю з Андрієм Салюком

Інтерв'юер – Олеся Яремчук

A.S.: Про це завжди говорилося вдома. Пригадую, будучи ще зовсім малим (років 5-6), коли збиралася велика родина на уродини чи якесь свято, мені найбільше подобалась остання частина – коли вже майже всі розходилися. Після всього набагато тихіше співалось пісень. Співали про якісь гармати та скоростріли. У свої п'ять років я думав, що це були пісні про козаків. Але кулемети... Виникала думка: «Вони щось переплутали?». Я дуже любив цей момент, хоча до кінця нічого не розумів. Потім я втямив, що це пісні стрілецькі, повстанські.

Вже згодом, коли ми створили братство (а це трапилось спонтанно, фактично за один день), коли ми почали один одного пізнавати, більше знайомилися на виїздах при багатті, з'ясувалось, щодесь три чверті учасників братства мали якусь схожу першопричину. Більшість з них були з родин, де хтось сидів по тюрмах чи був вивезений за боротьбу за Україну. Ці люди були готові щось робити, брати на себе відповідальність і найважливіше – діяти. Не просто споглядати, а діяти. Тому без довгої підготовки та відбору кадрів, виникло наше перше Студентське Братство. До речі, ми досі всі контактуємо і спілкуємось, тримаємося купи. В нас була подібна передісторія. Було легко співпрацювати – велика взаємодія.

О.У.: Як ви знайшлися? Як сформувалось це середовище?

A.S.: Ще до армії почалися розмови про перестройку. В той час вже було більше розмов про речі політичні, хоч ще не говорилося на голос про незалежну Україну. Десь здалеку щось поблискувало.

Я служив на Закарпатті, нинішня 128-ма бригада. Зимою 1986-87р на полігоні ми повісили над нашим наметом прапор Української РСР. Хоча це категорично заборонялося в армії. Ми казали – ми ж в Україні. Всі, хто в наметі – з України. Ну добре, він – з Бурятії, але його батьків вивезли з України (*сміється*).

Коли я повернувся до Львова, то тут вже відбувались речі абсолютно інакші, аніж коли я йшов до війська. Перед тим був тільки комсомол. А тут почали з'являться різні організації, акції. Експедиція по Дністру, наприклад. Досліджували екологію, після проблем з Чорнобилем ця тема була дуже болюча. Такі організації, як «Еколого-культурологічна експедиція «Дністер»» кардинально відрізнялися від комсомолу. Вже починали говорити по-іншому, це була перша заправка для подальших речей. На основі цього у Львові з'явилося «Товариство Лева». Воно просто вибухнуло – до того ж, у різних напрямках.

Багато чого було пов'язане з історією. Учасники ходили на Личаківський цвинтар, доглядали там за могилами, і озвучували те, що це унікальний цвинтар на цілу Європу. Своїми рученьками все прибирали. Я тоді жив в гуртожитку і намагався знайти з ними безпосередній контакт, але історична секція була дуже зашифрована, тож я до неї не потрапив. Разом з тим, в той час ще за Голови Ради

Міністрів СРСР був прийнятий закон про українську мову. І на цій хвилі почалося створення організації «Просвіта».

Я пригадую, коли в мене на факультеті створили осередок «Просвіти», я приїхав додому і розповів про це бабусі. А вона: «А що, відновили? Бо в нас теж була «Просвіта». 1988 рік.

Далі почав активно розвиватися «Народний Рух за перебудову». На жаль, там зібралося дуже багато учасників за вказівкою парткомітетів. Попри те, що там було багато позитивних людей, і «Рух» загалом відіграв неймовірно важливу роль в новітній історії України, було багато й таких, які мені особисто здавалися неприємними. В «Товаристві української мови» ми робили якісь заходи. Надійшов 1989 рік.

Ще в 1988 році до мене підійшов один колега, який нині є журналістом, каже: «Студіки створили організацію. Про неї мало хто знає, але там є мої друзі і я б дуже хотів, щоб ми разом з тобою туди пішли». Я сказав: «Нема питань». Але та зустріч щось постійно відкладалася, ніяк не міг туди потрапити.

Весна 1989 була вже насичена різними мітингами. 11 березня був один з мітингів, де дуже жорстоко порозганяли учасників, серед яких було багато студентів (хоч з подіями на Майдані це важко порівнювати, жорстокими на той час), заарештували багатьох. Студенти кинулись на захист тих, кого заарештували. Наші друзі, які потім стали членами «Студентського братства», сиділи тоді до 5 діб за порушення та участь в громадських безпорядках. Найгірше, що цих студентів почали масово виключати з вузів.

О.У.: Ви пам'ятаєте хто це був?

А.С.: Сидів такий наш братчик Янко Юрій. Він розповідав: «Коли я сидів в камері, в мене крутилось в голові одне – як вкрати це алюмінієве горнятко і потім показувати дітям, що я сидів в тюрмі за Україну. Ні про що інше не думав».

З Любком Петренком ми були в одній групі, але коли я прийшов з війська, він був вже на 4-му курсі, а мусів йти на 2-й. Він якраз знав хлопців з факультету журналістики, які ще у 1988 році організували «Студентське Братство» в Львівському університеті. Там був Панкєєв Володя, Олег Кузан, Олесь Пограничний, інші.

Коли 11 березня позаарештовували студентів, виникли спонтанні пікети, які відбувались під адміністраціями вузів. На другий день я дізнався, що заарештували наших, політехівських хлопців. Ми почали щось обговорювати, до нас прийшли також студенти з Академії мистецтв. Ми разом виходили на ті пікети, хоч вони були трохи неорганізовані та наївні. Але це були дуже серйозні сигнали для влади, тому що навіть про той пікет, що відбувся під головним корпусом Політехіки, було обговорення на засіданні львівського обкому партії. Була вказівка ректору піймати пікетників.

А тоді відбувалась важлива річ – вибори до Верховної Ради. В студентському середовищі все якось булькало. Пригадую, як 19 квітня в першому корпусі Львівської Політехніки відбувалося висунення кандидатур у кандидати у депутати Совецького Союзу. Чи не Любчик до мене підійшов. Любка тато мав доступ до дуже багатьох, він мав контакти з Горинями, Чорноволом. Любко відповідно був нашим носієм інформації. Одним із кандидатів на вибори був Іван Драч. Тоді – голова «Народного Руху». Хоч я не був членом цієї організації, але ми співпрацювали із викладачами з Руху. Любко каже: «Треба підтримувати кандидатуру до кандидата в кандидати». Спочатку пішло кілька хлопців з нашої групи, потім передали це по інших факультетах, зібралось людей тридцять. Стояли там, кричали: «Політех за Драча», але це було замало, тому що ніякої реакції не було. Ми тоді вирішили йти по гуртожитках. Піднімали студентів, щоби вони йшли підтримувати. Всі наші одногрупники, які були зі Львова, почали обдзвонювати своїх батьків, щоби вони на підприємствах сказали, що відбувається така акція, аби масово підтримати кандидатуру Драча на висунення.

Вся площа перед першим корпусом була абсолютно забита людьми, зібралось дуже багато людей. Поприходили люди з різних вузів, з різних підприємств. Пам'ятаю, до пізньої ночі всі вимагали, щоби підтримали Драча (хоч тоді його не підтримали). Але це був спонтанний мітинг, ми вирішили, що на другий день в п'ятій годині на площі Ринок буде загальноміський мітинг і ми ще раз зустрічаємось, аби вимагати перегляду. Якщо спершу на площі біля Політеху було кілька тисяч людей, то на другий день на площу Ринок прийшли десятки тисяч. Потім ми це називали тижнем мітингів, тому що кожен день відбувався якийсь мітинг. Це квітень 1989 року. Потім ходою ми йшли через центр, по Підвальній, попри обласну адміністрацію.

Тоді, під час спроби висунення Драча, біля Політеху, дуже боялися провокацій, аби хто не зробив чогось такого, наприклад хтось кидає каменем в шибу, викликає міліцію і т.д. Ми стояли ланцюжком, аби розділити мітингуючих від учасників того зібрання. -Був порядок, який варто було не порушувати. З того корпусу виходили делегати на перекур, до людей. Боялися, щоби хтось когось не вдарив, нічого не кинув. Там були мої студіки-одногрупники, сформувалось студентське середовище. «Давайте я теж стану з вами» казали люди, які до того не знали. Щоби не погубитися, домовлялися зустрітися біля пам'ятнику Підкові, а далі йдемо на мітинг.

Пізно вночі, коли на тому зібранні із визначення кандидатів до ВР не було підтримано Драча, ми колоною пішли до гуртожитків, аби всім сказати, що завтра мітинги за Драча. 50-60 людей йшло по вулиці Миру. Всі знайомилися, хтось приводив нових учасників. За короткий час прийшло розуміння того, що треба робити свою організацію, яка зможе відстоювати права студентів.

О.У.: Хочу запитати про момент створення «Студентського братства». Звісно, на той рік вже не було такого тиску, але все ж таки це були радикальні кроки. Попри багато небезпек, ви вирішили діяти. Чим ви керувалися? Чи оглядалися на поляків чи чехів?

A.S.: Значно пізніше були контакти і з поляками, і з литовцями. Але щоби сказати, щоби оглядалися – то ні. Ми робили те, що робили, через чітке усвідомлення – треба.

О.У.: Чому ви прийняли таке рішення?

A.S.: Тому що, коли я був малий, я слухав ці пісні, та розмови в родині про які казав на початку. Батьків вивезли на Сибір за допомогу УПА. Дідо був священником і спершу його посадили поляки за те, що він правив українською мовою, коли прийшли совети – його звільнили як політичного, а потім знову посадили як політичного злочинця. Він спочатку сидів у тюрмі, потім табори у Мордовії, потім на виселення. Коли дідо був в тюрмі, він-намовив бабусю написати листа відмову, бо інакше її би забрали до Сибіру з двома дітьми. Вижити було нереально. А потім вона з власної волі з дітьми поїхала до нього на місце заслання.

Коли ми вже створили «Студентське братство», я пригадую як я зі своїм близьким побратимом говорили про ті всі речі. Багато хто був саме з таких самих репресованих родин. «Якщо б таки довелось бути на війні, то нехай краще вб'ють, – казав він. – Я дуже боюсь потрапити в полон. Я не знаю, чи я б витримав всі ті катування». В нього дідо був в УПА, потім – у Бухенвальді.

4-5 курс, коли якраз виникло «Студентське братство», я вчився на підвищену стипендію. Але не через те, що я був такий заучка, я розумів, що перше, через що мене можуть вигнати – за проблеми з екзаменами. Найлегше було вигнати не через якісь політичні підтексти, а саме за неуспішність. Для того, аби мене не вигнали за неуспішність, доводилося дуже добре вчитися.

25 квітня ми зібралися на установчі збори, бо прийняли рішення про створення «Студентського братства Львівської політехніки». Створили Раду «Студентського братства», до якого увійшли дуже різні люди. Ми старалися завжди знайти консенсус. Прийняли пункт статуту про право меншості – право бути незгідним з якимсь рішенням, а отже право не брати участь в якійсь акції. Для нас це було важливо, тому що ситуація була дуже неоднозначною і багато хто мав право не брати в цьому участі, але також не мав права заважати в реалізації.

«Студентське братство» ми створювали у приміщенні секції озеленення «Товариства Лева». З Товариством Лева в нас були дуже тісні контакти – це були наші побратими і однодумці. Багато акцій ми робили спільно. Часто члени організації були і там, і там. Славко Павлюк був активним братчиком, але разом з тим в якийсь період був головою «Товариства Лева».

Коли створили братство Політехнічного, ми подумали, що найправильніше буде створення студентських братств у кожному вузі. До 25 травня було створене студентське братство в Медінституті, Академії мистецтв, 25 травня – «Студентське братство міста Львова». Головою вибрали тоді Дем'яна Малярчука, студента з історичного факультету.

О.У.: Про що говорилось «на кухні» у той час?

A.S.: В мене в сім'ї кухня – це було лише місце, аби приготувати їсти. Спілкувалися ми у вітальні. Потім вже, коли вступив до Львова (а я з Нового Роздолу), коли приїжджав додому, то розповідав про речі, які діються у Львові. Ніколи ні разу ніхто з батьків мені не зауважив, що «ти не маєш права». Єдине, що мені казав батько, в т.ч. і коли я їхав голодувати до Києва: «Будь мудрим». Мої

батьки всіх братчиків знали – до мене додому завжди можна було приїхати в гості, «з'їсти все, що можливо». Всі свята, уродини проводили разом – ми потребували бути один в одного. Це були дуже міцні стосунки. Було відчуття братства, сестринства. Нікому з хлопців навіть в голову не приходило якось некоректно зачіпатися до когось з наших дівчат, бо це ж сестричка.

О.У.: Якими були ваші гасла?

A.S.: «За Україну». Ми завжди старалися бути за щось, а не проти чогось. Ми різними способами намагалися показати, що ми – за інтереси студентів. Ми відстоювали права студентів в деканатах, на факультетах, перед ректоратами, ми організували фестивалі, як от «Весна Політехніки». Ми хотіли, щоб приходили нові братчики, чи просто симпатки.

В Політехніці нас було 140-150 осіб. Це при 15 тисячах студентів. Десь 50 людей з політеху починали голодування. Але якщо хтось з братчиків заходив на факультет і казав наприклад: «Ми вимагаємо рівних умов для іноземних студентів та студентів з України», всі збиралися і йшли підтримувати.

В нас був авторитет, ми ним дорожили і старалися завоювати. Могло бути так, що лиш одна людина зі «Студентського братства» була на цілому потоці, але якщо вона щось казала, то всі підтримували. Звичайно, були діти викладачів, які залишалися на парах і т.д. Але загалом авторитет братства був надзвичайно високим.

О.У.: Чому, на Вашу думку, цей рух не набув масового характеру?

A.S.: В суспільстві ніколи немає активної більшості. Кількість активних людей – добре, якщо один відсоток. І Майдан такий був. Є такі люди, що підтримують ментально, ідейно, ми з вами, але я туди не піду. Але тих, хто готовий щось робити – завжди було мало. В будь-якому середовищі, в будь-якому процесі. Але ті 50 людей з нашого братства були неймовірно віддані цій ідеї, реально були і патріотами, і активістами, які готові були віддавати свій час і зусилля. Першими, хто почав голодувати, були братчики. За ними всі інші підтягувалися.

Мене запитують, в кого народилася ідея голодування. Весною 90-го року ми проводили одноденну акцію голодування в пам'ять про китайських студентів, яких розпресували на площі Таньаньмень. Тоді з'явилося оце слово – «голодування». За рік часу діяльності ми багато чого відчули.

Були різні засоби активності, починаючи від відновлення могил Січових стрільців у Львівській області. Ядро братства було дуже сильним. Приходили й нові учасники, але прийняття рішень здебільшого було за цим ядром. Воно не було створене десь зверху. В нас не було нікого засланого.

О.У.: Була впевненість один в одному?

A.S.: Ми знали, що може всяке бути, але от в нашому середовищі ми знали, що це люди абсолютно довірені. Звісно, ми знали, що є такі люди, які будуть стукати в КГБ. Але це не ті люди, які могли вплинути на прийняття рішень. Нами не маніпулювали. Ззовні за нами могли тільки спостерігати.

На одному засіданні, коли приїхали кияни, ми зустрілися на фізичному факультеті університету. Вирішили – будемо голодувати. На площі Октябрської революції, нинішній Майдан Незалежності. Вийшов після того зібрання Маркіян Іващишин, я та Ігор Коцюрба. Маркіян каже: «Ну але ж хтось здасть, гарантовано злиє». Хтось тоді запропонував: «Давай в іншому місці». «Ні, тому що воно найцентровіше», – була відповідь. «Давай тоді переконаємо всіх, що голодування буде в Маріїнському парку, а по факту голодування будемо проводити на площі?». Спочатку нам сказали: «Ви дурні». Але аргументи про те, що кілки від наметів легше забити в землю, аніж в бетонні полити, спрацювали.

Наш колега – Мишко Канафоцький, якого ми відрядили до Києва, бо були не дуже впевнені, що колеги з Києва все добре організують, коли ми вже починали голодувати, прийшов з такими костиллями, аби натягувати намети. Але для парку, для ґрунту. Кілограми арматури притягнув. Каже: «Андрій, але ж говорили, що буде в парку!». Так, ми говорили, що голодування буде в Маріїнському парку.

Вирішили, що буде три співголови голодування – Маркіян Іващишин, Олесь Доній і Олег Барков. Представники сходу, заходу і центру. Ми формували групи: хто буде голодувати, медичну групу, групу охорони, керівники п'ятірки, хто бере надувні матраси чи спальні мішки. Я дуже гордий, що львів'яни на початку революції відіграли ключову роль. Бо з киян спершу прийшло буквально кілька людей. Ще важливо згадати за таку організацію як «Щире братство» в Києві, які дуже активно включилися в акцію.

Я на той час був головою братства Політехніки, і ми на Раді Братства Політеху прийняли рішення, що дівчата з нашого осередку не їдуть на голодування. На мене ще десь півтора року дівчата дуже ображалися. Але зрозумійте, ми їхали туди з чітким переконанням, що нас в перший день всіх заарештують. Ми не збиралися стояти як барани, ми були абсолютно впевнені, що буде бійка. Знаючи, що перед тим була трагедія в Тбілісі, коли демонстрантів просто порубали саперними лопатками, ми знали, що вдала може зробити будь-що. Дівчата потім приїхали на третій день голодування. Коли ми вже були певні, що не розженуть.

Дівчата розказували, що страшно плакали, коли ми їхали, бо невідомо було, чим то все скінчиться. Ми пояснювали, швидше за все нас заберуть, вам треба бути тут, як тільки нас заберуть, одразу піднімати страйки у вузах. Приїжджають наступні, знов забирають, такий чином піднімається велика хвиля протестів.

О.У.: Чому, на Вашу думку, вас не розігнали?

A.S.: Побоялися. Нас забагато вийшло. Спочатку було 112 людей, – але це і голодуючі, і медики, і охорона, і наша служба преси.

В чому ще, на мою думку, були причина нашого успіху. Коли вже почалася акція, ми старалися триматися дуже жорсткої дисципліни. Було правило – як лідер сказав, так і має бути. Не можна

робити базар, вже потім – опісля на «розборі польотів», будуть вичитувати і казати хто не правий. Але мала бути чітка дисципліна.

Коли ми їхали на голодування, за 15 хвилин до приїзду потяга до Києва перед голодування, ми в потязі з Маркіяном зібрали всіх – попередили, що виходячи, треба йти як миші в різні сторони. Бо ми були впевнені, що нас там зустрічатимуть. Друге – голодування буде все ж на площі Октябрської революції, а не в Маріїнському парку, як ми анонсували попередньо. Повторювали – голодування буде на площі.

Поряд біля майдану була така «домова кухня», ми з колегами пішли нажерлися. Що ще робити перед голодуванням? *(сміється)*

Кажуть, є лікувальне голодування – 10 днів, але до нього треба готуватися, входити. Голодувати ми почали 2 жовтня, а 29 вересня – ми в Маркіяна гуляли на весіллі. Можете собі уявити, яке то було входження в голодування.

Рівно з боєм годинника на будинку профспілок ми прийшли на Майдан. Як таракани з різних під'їздів, з переходів – ми вийшли на площу, а там стояли два чергових поліцаї. Патрульних. Вони ледь не посивіли. З різних сторін на площу почало сходитися дуже багато людей, розкласти каремати, витягати ковдри, коцики, спальники, плакати «Ми голодуємо». Багато хто казав: «Як ми будемо тут ставити намети, тут граніт?!». А ми відрядили двох хлопців до Маріїнського парку розвідати. Вони пішли подивилися, кажуть: «Андрій, там ментів більше, ніж дерев». Там нас чекали.

Потім ми здогадувалися, хто нас міг здати. Ми не маємо матеріалів, але дуже активно брав участь у тому процесі В'ячеслав Піховшек. Думаю, він був засланий. Може, ще й хтось інший. В Маріїнському парку нас би забрали «без шуму і пилі». І ніхто б навіть не знав, що якісь студенти виходили.

А ми сиділи на Майдані, до нас підходили люди, ми говорили з ними. Почали приходити журналісти. Купу прес-релізів роздано. Нам вдалося почати це так, що влада не були до цього готова. На той момент у Київській міській раді було вже багато критично до тодішньої центральної влади налаштованих людей, і вже ввечері вони дали нам дозвіл на проведення пікету.

Тоді був ОМОН: білі шоломи, темно-сірі щити. Вони вишикувались ззаду за пам'ятником Леніну. Нас розділяло фактично 50 метрів.

Мишко Канафоцький, про якого я згадував, зробив гачки десь на «Ленінській кузні» для палаток. Ми роздали ті гачки, щоб кожен з хлопців мав той гак. Ніби цим можна було захиститися. Друге, що я попросив, забрати з табору всіх дівчат, які все ж приїхали з інших осередків. Щонайменше до підземного переходу. Я казав: «Давайте переплетемо шнурки від наметів так, щоб якщо вони таки будуть бігти, щоб перечіпалися. Ми зіб'ємо їхній ритм».

Аби тримати якийсь периметр нашого місця, а по периметру ходила наша охорона, ми позабивали кілки і натягнули шнурок – знак, сюди не заходити. Мишко Канафоцький взяв аркуш паперу і написав: «Майдан Незалежності». Саме Мишко так назвав цю площу.

Нам надсилали телеграми підтримки – зі всієї України, з цілого світу, від китайських студентів, Америки, Польщі, української громади Південноафриканської республіки, з Австралії, Канади.

На п'ятий день голодування ми не знали що робити, бо до нас приходили журналістки, але в медіа була мовчанка. Ніде ні слова. Ми відчували себе в інформаційній блокаді.

Перші два-три дні голодування важко було, а потім вже на третій-четвертий – всі вже спокійні, вже набагато легше. Від влади не було жодної реакції, ніби нас не існує. Ми думали: що нам вчинити такого, аби на нас звернули увагу?

Але насправді вони вчинили самі.

На п'ятий день комуністи вирішили, що будуть класти квіти до пам'ятника Леніну. Ідея була така, що вони перейдуться через табір і знесуть табір студентів. Поліція мала забезпечити «порядок», бо буде покладання квітів. Нас мали прибрати.

Дуже відповідальний день. Коли зранку ми почали готуватись, а це покладання квітів принципово мало бути серед дня, година 12, на відміну від попередніх днів, ми побачили, що до нашого табору прийшло набагато більше людей. З кожною хвилиною тих людей ставало все більше. На момент, коли мала йти колона та нести квіти, між Хрещатиком та нашим табором весь простір був заповнений людьми. Кияни прийшли, прийшли захистити нас. Від початку Майдану аж до Леніна, до вулиці Інститутської, величезна площа з нашим табором була відгороджена від колони покладальників квітів натовпом людей. Вони прийшли, щоби не допустити бійки. Тисячі.

Це було перший раз, що люди не змовляючись, вийшли для того, аби захистити табір голодуючих студентів. Ми зрозуміли, що крига скресла.

З того моменту почали сипатись повідомлення у всіх газетах, на радіо та телебаченні. Дуже багато інформації про голодуючих студентів. Нам від головної пошти протягнули телефон і ми вже в себе, на території нашого майданчику, мали телефон.

В нас була прес-служба. Відбувся інформаційний прорив. Вони самі зрушили кригу мовчанки. Групи студентів з різних вузів України йшли до вузів київських, ми закликали київських студентів, щоби вони нас теж підтримали. Почали формуватися групи з киян та учасників голодування. Ми почали робити різні заходи, аби розворохобити Київ. Аби зі статичної акції перерости на динамічну.

14 жовтня, на Покрови, був перший похід до Верховної Ради. Багатотисячний похід. Вперше в Києві зібрали стотисячну маніфестацію. Тоді був прорив міліцейського кордону під Верховною Радою, створили верхнє наметове містечко, відбулось захоплення червоного та жовтого корпусів університету. Вони, влада зрозуміли, що студенти не вступляться. Були у Верховній раді такі, що

казали, що студентів треба розпресувати танками, були й інші, які казали, що вони голодують разом зі студентами, нам цього світ не пробачить. У всіх містах, де є вузи, почалися акції протесту. У Львові почали голодувати під Оперним театром.

Найзнаковішою нашою вимогою була вимога непідписання т.з. нового союзного договору. Горбачов дуже любивав те, аби підписати новий союзний договір. Нам пробували насадити ще кілька соціальних вимог – права студентів, підвищення стипендії. Ми категорично це відмітали. Основне – непідписання нового союзного договору. Йшлося також про те, щоби хлопці з України служили на території України, а не по цілому Совецькому союзу. Тому що тоді був Карабах, так звані гарячі точки – щоби хлопці не гинули. Такою вимогою було проведення весною 1991 року нових виборів на багатопартійній основі. Для нас дуже важливим був розпуск комуністичної партії та комсомолу, націоналізація майна комуністичної партії. Дуже максималістичні заклики.

Ми ще тоді ще не говорили вголос про проголошення незалежної України.

О.У.: Але ж думали?

A.S.: Це був етап, крок до незалежної України.

О.У.: Чому ви припинили голодувати?

A.S.: Бо Верховна Рада прийняла вимоги голодуючих студентів.

У всіх університетських містах України почалися акції підтримки, тільки в двох містах не було нічого. Запоріжжя і ще якесь інше місто. 15 жовтня була нарада, ми почали говорити, що треба якось допомогти це організувати в Запоріжжі. Було прийнято рішення: «Андрій, їдеш в Запоріжжя. Вибирай добровольців, хто готовий з тобою їхати». 15 жовтня десь десятеро осіб відправилися з Запоріжжя. Десант.

На той момент я вийшов з голодування. В нас не було бажання там вмерти, для нас був важливим результат. Десь з 10-го дня голодування до нас долучилося сотні нових учасників. Не було сенсу, аби ті, які почали його з першого дня, його далі продовжували.

Під час самого голодування ми пили тільки теплу воду. 10 днів голодування – це не було аж так проблемно, але це неймовірне психологічне навантаження. Життя в наметах – постійний холод. Фізичне навантаження. Пам'ятаю, аби не йти по сходах, ми валили навпростець по Хрещатику. По сходах вже дуже тяжко було йти.

Отже, 13 жовтня, перед Покровою я почав виходити з голодування. 15 числа треба було вже їхати в Запоріжжя, відповідно 17 – знову починати голодувати. Ми поїхали 15-го, 16-го – були на місці, зустрілися з місцевими активістами, місцевими студентами, домовилися що і як.

17 числа – ми в їхньому студентському штабі. Я друкую заяву в міліцію про пікет (тоді була така вимога, перед початком акції повідомити про акцію заявою у міліцію. Зрештою, зараз є подібна

вимога.) Сиджу, набираю. Заходить в кімнату Юля, студентка із Запоріжжя: «Можеш вже не друкувати. Акція голодування припинилася».

- Що сталося? Розігнали?

- Та ні, прийняли вимоги!

В це було важко повірити. В мене було відчуття образи – чому я не там?! Пробуємо додзвонитися на той телефон, що стояв на Майдані – неможливо, постійно зайнято. Дзвоню додому, тато бере трубку: «О, вітаю!». «Дякую, тату, – кажу я, – А що сталося?». «Як, а ти де?» *(сміється)*. І вже тоді тато розказав що саме відбулося в Києві.

Верховна Рада прийняла вимоги. Так я дізнався про нашу перемогу. Було багато радощів, хоча я шкодував, що в той момент не був в Києві.

О.У.: Важко уявити, якими були б наслідки, якби не було цієї перемоги.

A.S.: В першу чергу було важливе питання непідписаного нового союзного договору. Дуже важливим було рішення проведення нових парламентських виборів на багатопартійній основі. На вимогу голодуючих студентів Верховна Рада прийняла рішення, що весною 1991 року відбудуться нові вибори до Верховної Ради. Тоді – це реально мав бути ключовий пункт подальшого виконання наших вимог. Але наші депутати від національно-демократичних сил не знайшли в собі сил та розуміння важливості цього пункту. Вони зробили все, щоб весною 1991 року ці вибори не відбулися. Вони пішли на змову з Леонідом Кравчуком, аби проігнорувати цей пункт вимог студентів.

Вони боялися, що на хвилі піднесення виберуть багатьох молодих, а тоді вони, які вже добре всілися в парламенті, вже не матимуть там місця.

1991 рік. Після невдалого путчу в Москві Комуністична частина Верховної Ради боялася за себе, що буде нести відповідальність за участь у московському серпневому перевороті. Вважаю, що тільки тому вони пішли на відокремлення України від Радянського Союзу. Щоби це була інша держава, щоби КГБ Радянського Союзу до них не дісталася. Якби ж вибори відбулися ще весною 1991р., їх би в тому парламенті не було. І проголошення Незалежності було би в інших спосіб. Ці люди не були би законсервовані на перший період Незалежної України у Верховній Раді. Вони всі закони приймали «під себе». На жаль, це дало поштовх не в ту сторону розвитку України.

Найбільший програш революції на граніті – те, що ті люди, яким ми доручили дотиснути (а ми абсолютно щиро вважали наших колег з національно-демократичних сил, які були у Верховній Раді, однодумцями), не довели цю справу до кінця. Вони пішли на змову з тодішньою владою і не добилися того, щоби провести нові вибори на багатопартійній основі.

Тоді була Народна Рада. Я дорікаю всім, хто був в Народній Раді. Проводячи свої засідання, там не знайшлося когось одного, який би став, стукнув кулаком по столу і сказав, що ми маємо все довести до кінця. Нікого такого не знайшлося.

Була ще акція голодування 1992 року, вона вже не була масовою на той час. Вже прем'єром був Кучма, студентів розганяли міліція кийками. Були постійні побиття студентів. Тодішня комуністична влада дістала щеплення на акції протесту. Вони адаптувалися, щоб не допустили другого разу. Ви бачите, що кожен наш Майдан є все більш жорсткіший та кривавіший. Якщо наша акція в 90-му році пройшла абсолютно мирно, зовсім інакше було на Помаранчевій революції, зовсім інакше було Революції Гідності.

Я страшенно вдячний долі, що вона звела мене з таким людьми, як у братстві. Ці люди відчувають обов'язок. Сьогодні хтось займається видавництвом, хтось співає, хтось журналіст, але якщо відбуваються такі знакові події, то всі знову включаються. Ми стараємося завжди бачитись на Новий рік. До війни ми старалися разом зібратися, їхати в Шацьк. Просто щоби побути разом.

О.У.: Тобто середовище залишається?

A.S.: Абсолютно. Наприклад, скоро іменини Андрія, і я впевнений, що до мене всі знову прийдуть. Ми можемо рідко бачитися впродовж року, але якщо щось таке стається, то одразу бачимось і вирішуємо, що робимо.

О.У.: Що ви відчували на початку Майдану?

A.S.: Найбільший біль відчуваєш не на початку, а по завершенні. Коли починаєш розуміти, «нас злили». Те саме було під час Революції Гідності. Коли закінчилася революція, то було піднесення, і тільки через півроку ми побачили, що суть не змінилася. Знову люди дориваються до влади та до корита, посад, хлібних місць. Під час Революції Гідності, здавалося б, така ціна втрат, такий біль мав би... Згадайте, по завершенню було відчуття перемоги. Навіть незважаючи на те, що почалася війна. Але був результат, виграли «ригів і Яника». Але знову до корита прийшли ті, які під час революції билися п'яткою в груди у вірності українському народу та українським ідеалам. Цей біль живе. Розумом усвідомлюєш, що такі речі не робляться в один момент, але серцем – страшенно болить. Болить за ті втрати, за ті зусилля.

Багато журналістів мене запитує: що треба робити? Якби я знав, я би вже робив. Я для себе випрацював таке рішення: я ж не можу прийти до Порошенка і сказати: «Йди з посади». Я не можу змінити президента, хоч я вважаю, що він є абсолютно негідним через те, що зараз робить. Я не кажу, що від нього все в цій державі залежить, але від нього залежить дуже багато. Він цього не робить. Мене не цікавлять його статки: накрив, не накрив, це інша справа. Я вважаю його злочином те, що він не робить, будучи на посаді президента. Але на це я вплинути не можу. Тому я роблю те, що можу. Я можу допомогти якомусь конкретному Петру чи Василю вижити під час цієї війни. Зараз я займаюся допомогою на фронт. Там є неймовірні патріоти, які мають силу, здоров'я,

усвідомлення, ментальний підхід для того, аби боронити цю державу. Нам треба їх берегти. Ми не можемо допустити, аби знову був Ілловайськ, чи інший котел, де загинули найбільш мотивовані.

Складається враження, що цей котел був зроблений саме для того, аби загинули добровольці. Найбільш мотивовані, ті, які пішли воювати за державну ідею.

Зараз діє така волонтерська група «Львівський лицар». Коли тільки почався третій Майдан, я їздив з братчиками на Євромайдан. Їздив з донькою. Ніколи не думав, що їхатиму на ще на якусь революцію, але вже з донькою. Не маю довіри до початку Євромайдану. Там були дуже хороші люди, дуже хороші студенти з щирими відкритими серцями, але керували ними неправильні люди. Справжня революція почалась тоді, коли невинних студентів кинули під розправу.

Не було чітких вимог, не було чітко спланованих дій. Коли ми все організовували тоді в 90-му, то навіть ті, що лишилися у Львові, знали, що треба робити. Ми знали, з чим ми виходимо до людей. Я зрозумів, що це не є та акція, де я можу чимось допомогти.

Потім, після побиття студентів у Києві на Майдані до мене звернулися студіки, аби допомогти оформити пункт прийому допомоги на Київ. Люди приносили теплі речі, харчі і т.д., але все скидалося на купу і це страшенно мені не сподобалося. Ми ж почали все сортувати. Це все студенти зініціювали. Вони мені дуже нагадали наше братство. В січні 2014-го нас було щодня близько 70-ро людей. Ми не брали гроші, але ми збирали харчі, спорядження і одяг.

Весною 2014го до нас прийшли прикордонники, їх тоді відправляли на Чонгар. В них не було ні спальників, ні нормального взуття. Вони прийшли до нас: «Може, в вас лишилося щось після Майдану?». Ми їм давали наші бронежилети, харчі, теплу білизну, спальники, ковдри. Потім, вже коли почалися дії на Сході, ми зрозуміли, що шкарпетки – це добре, але шкарпетками війну не виграєш. Ми переорієнтувалися на допомогу солдатам – оптика, спорядження, обладнання.

З весни 2014 року ми почали допомагати не харчами, а шукали можливості купувати спорядження. Пригадую, як привіз до України перший тепловізор. А мені сказали: «Нам треба прилад нічного бачення». Кажу: «Це ж краще!» Я знав, що таке тепловізор, тому що його використовують в реставрації, якою я займався до війни. Але тоді вояки ще не знали що таке тепловізори. Доводилося пояснювати, вчити.

До липня 2014 року про нас ніхто не знав. Потім ми зрозуміли, що мусимо себе якось унааявити. В мене з'явилася ідея назвати організацію «Львівський лицар».

В 1914 році, коли російські війська захопили Львів, тут було багато москвофілів, які що вважали, це братній народ і т.д. Після кількох місяців перебування москалів у Львові, москвофілів не лишилося, тому що люди побачили що це таке і як москалі себе поведуть. Коли російські війська в 1916 році знову наближалися до Львова, то львів'яни почали збирати кошти, щоб зміцнити обороноздатність міста і війська. Для такої акції у Львові вирізьбили скульптуру лицаря з липового дерева на два з половини метри висотою. Він стояв там, де зараз стоїть пам'ятник Івану Підкові. Кожен, з громади

хто давав гроші на потреби зміцнення армії, мав право забити цвяшок в обладунки цього лицаря. Він зараз стоїть в «Історичному музеї». Це були такі цвяшки, яким підбивали взуття вояків. Тоді сформувалася ця ідея, що громада своїми зусиллями зміцнює обороноздатність війська. Цвяшки мовби зміцнювали обладунки дерев'яного лицаря, а гроші йшли на потреби зміцнення армії.

Я знав цю історію ще раніше. Думав собі, що зараз ми займаємося тим самим. Але ми хотіли повторити не скульптуру. Нам важливо було повторити саму ідею Львівського Лицаря, коли громада дбає про своїх вояків. Я запропонував Львівського Лицаря зобразити в образі Святого Юрія, який завжди був святим патроном українських вояків. Але щоб не забивати цвяшки у Святого, ми придумали, що у Юрія буде щит. Окрім того, щит після Майдану став дуже сильним символом.

О.У.: Як вважаєте, попри пріоритетний захист країни, як впроваджувати реформи, аби це не було ще одним змарнованим шансом?

A.S.: Один цікавий чоловік сказав, що не можна забрати свиню від корита, бо на її місце прийде нова свиня. Ото ж треба забрати корито. Ми повинні об'єднувати громаду. Для того, аби тих людей, які при владі, змусити працювати. Після Майдану громада все ж дуже сильно змінилася.

Зараз у нас відбувається як у східній легенді «Вбити дракона». Це коли воїн, який з благими намірами захистити свій народ від зажерливого дракона, йде його вбити і роздати людям награбоване тим драконом. Але коли після перемоги над драконом воїн бачить ті величезні скарби, які награбував вбитий ним дракон, то воїн забуває, чого прийшов сюди. Він починає вже сам захоплюватися тим скарбом і владою, починає охороняти отой скарб від народу тепер вже для себе і перетворюється на того ж самого злого дракона. Вже колишній воїн, а тепер новий дракон продовжує грабувати народ допоки не прийде новий воїн. І такий ланцюг є нескінченний, допоки котрийсь із воїнів не розірве його, бо не спокуситься на скарб. Нам же ж треба не чекати нового воїна, а силою громади поставити будь якого воїна у такі рамки, які не дадуть йому «одраконитися».